

onderzoek wordt er niet door bevorderd. Er is eene democratie, die ook de aristocratie der genieën en der geesten loochent.' De preek moet voor een Amerikaan vooral pikant zijn, en hoewel er vele kerken en sekten zijn, is de idee van de kerk als gemeenschap er geheel afwezig. Het kwam Bavinck vreemd voor, dat de mensen in Amerika veeleer een godsdienst hebben, in plaats van dat de godsdienst hen in bezit heeft.

Hij merkte op dat de pioniersgeest kenmerkend was voor geheel Amerika en ook het geestelijke leven stempelde. De Amerikaan kende geen wanhoop en geen lijden, en leefde sterk uit het besef dat hij zijn eigen lot in handen had. 'Er is geloof, hope, een wonderbaar optimisme, een sterk altruïsme', schreef hij in zijn reisverslag. 'Men gelooft dat 't anders en beter worden kan, dat ieder mensch het op aarde tamelijk goed hebben kan. (...) Voor ieder staat de weg open tot een burgerlijk en menschaardig bestaan. Alleen velen staan zichzelf in de weg.' Vandaar volgens Bavinck de strijd tegen tabak en drank en in het algemeen de duidelijke aanwezigheid van een sterk moreel besef. Deze levensopvatting verklaarde volgens hem niet alleen de oppervlakkige en middelmatige trek in de Amerikaanse cultuur, maar tevens het karakter van de religie in Amerika. Het methodisme vindt in zo'n samenleving veeleer ingang dan het calvinisme, dat naar Bavincks oordeel meer past bij 'een volk, dat door raad en daad heen gered wordt, en dat wanhopende aan zichzelf alleen door Gods gena wordt verlost.'²⁶

De Kamper hoogleraar Harm Bouwman (1863-1933) bezocht de Verenigde Staten in 1910 en formuleerde toen ongeveer dezelfde waarnemingen, maar interessant is dat Bavinck, anders dan Bouwman en ook anders dan Kuyper, vervolgens niet het superieure calvinisme stelde tegenover het inferieure Amerikaanse christendom.²⁷

Wat nu als calvinist te denken van de religie in Amerika? De zichzelf helpende Amerikaan werd niet aangesproken door het principe van het cal-

vinisme: de souvereiniteit van God, en gedachten omtrent verkiezing en verwerping vernam hij er in de prediking dan ook niet. Niet het calvinistische, maar het methodistische vroomheidstype sloot naadloos aan bij het Amerikaanse begrip van vrijheid, vooruitgang en volmaakbaarheid.²⁸

Neocalvinisten hadden steeds ernstige bezwaren ingebracht tegen het methodisme, variërend van de eenzijdige nadruk op bekering tot oppervlakkigheid, activisme en sektarisme. Bavinck zelf had er in 1888 als bezwaar tegen geformuleerd, dat de notie van de katholiciteit van het christendom er in ontbrak. Hij bedoelde daarmee niet zozeer dat het niet oecumenisch was ingesteld, maar vooral, dat het geen consistente theologische visie had op de wereld en de mensheid.²⁹ 'Maar [het] calvinistische beginsel', zo lichtte hij in 1896 toe in een Nederlandstalig artikel, dat oorspronkelijk in een Amerikaans tijdschrift was verschenen, 'is te universeel en daarom te rijk en te vruchtbaar, om alleen tot het scheppen van een eigen type op religieus en theologisch terrein zich te bepalen. Het werkt verder en produceert eene gansche wereld- en levensbeschouwing, eene, indien men wil, geheel eigenaardige filosofie.'³⁰

Bavinck hoedde zich nochtans in zijn Amerika-lezing voor een afwijzend oordeel over het Amerikaanse christendom, en eindigde met de volgende woorden: 'Het arminianisme en het methodisme laat zich in dit alles niet miskennen. Er is veel humbug in. Maar beter doen we, het goede er uit over te nemen en na te volgen, dan het alles te veroordeelen. Zooveel goeds ziende, schrikt men voor kritiek terug. Laat het Amerikaanse christendom zich naar eigen wet ontwikkelen. God heeft een hooge en grootsche roeping aan Amerika toebetrouwd. Strevende het die na, op eigen wijze. Het calvinisme is toch niet de eenige waarheid.'

Zijn gehoor – van vermoedelijk Kamper doctoren – zal bij deze slotzin toch minstens de wenkbrauwen hebben gefronsd. Want als er nu iets was waarvoor zij pal stonden, dan was het dat